

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA
MEDIEVISZTIKA PROGRAM

Kovács Szilvia

A kunok története a mongol hódításig

(Doktori értekezés tézisei)

Témavezetők:

dr. Ivanics Mária egyetemi tanár

dr. Zimonyi István habil. egyetemi docens

Szeged
2012

Bevezetés

A 11–13. században Kelet-Európa történetében a Volga vidékétől az Al-Dunáig terjedő területen a Kijevi Rusz, a volgai bolgárok és a kunok töltötték be meghatározó szerepet. E három hatalom közül a Kijevi Rusz története jól ismert, részleteiben is kidolgozott, számos nagy összefoglaló munka jelent meg róla. A volgai bolgárok jelentősége már kevésbé köztudott, de a 20. században, majd a Szovjetunió felbomlása után nekilendült kutatásuk, és mára jelentős szakirodalom áll rendelkezésünkre a témával kapcsolatban. A harmadik hatalom, Kelet-Európában a legkésőbb, a 11. században megjelenő kunok, a jelen munka központi szereplői.

Dolgozatom tulajdonképpen historiográfiai áttekintés a kunok történetéről, amelynek időhatárait két esemény indokolja. Az 1054–1055-ös kezdet egyértelmű, hiszen a kunokat ekkor említik először a Volgától nyugatra levő területen. A vizsgált időszak végét pedig a kunok lakta területek mongolok által való meghódítása jelenti az 1230-as évek végén.

Első megjelenésükkor a róluk szóló óorosz évkönyvbeli rövid megjegyzés még nem árul el sok mindent, azonban az elkövetkező századokban nemcsak a Kijevi Rusz szempontjából lesz érdekes, hogy mi is történik a kunok lakta steppei területeken, de a többi szomszédos földműves civilizációjú hatalom, így a Kaukázus előterében levő Grúz Királyság, nyugat felé a Bizánci Birodalom és a Magyar Királyság számára is figyelmen kívül nem hagyható geopolitikai tényezővé váltak. A kunok és szomszédaik kapcsolatát nemcsak a történetírásban szinte toposszerűen ismétlődő, a letelepült

és nomád civilizációk közötti ellenségeskedés mentén lehet megközelíteni, noha kétségtelen, hogy a források szerzői legtöbbször a többi nomád néphez hasonlóan olyankor említik őket, amikor országaik ellen támadtak. Azonban ezek a kapcsolatok sokkal változatosabbak voltak minden téren.

A kunok után nem maradt fent belső írott forrás. Történetüket a szomszédos népek írott kútforrásból és a régészeti leletekből sokan igyekeztek rekonstruálni, és számos kitűnő munka jelent meg a kunokról nemcsak idegen nyelven, de magyarul is. Egészében azonban még nem dolgozták fel historiográfiai szempontból a kunok történetét. Ez érthető, hiszen az Irtis vidékétől az Al-Dunáig terjedő térséget elfoglaló törzsszövetségi rendszerben élő nép történeti jelentősége nemcsak az említett területen, de például Egyiptom történetében is meghatározó. Ezért a dolgozat megírásakor kénytelen voltam megszorításokat tenni, és elsősorban a kunok és a Rusz, a kunok és a Balkán-félsziget, valamint a kunok és a Magyar Királyság történetével kapcsolatos irodalmat tekintettem át. Az utóbbi években gyorsuló ütemben zajló ukrainai, oroszországi ásatások eredményei is kimaradtak a munkából, mert olyan mennyiségű szakirodalom áll az érdeklődő rendelkezésére, amely egy önálló monográfiához szolgáltatna elegendő anyagot.

A dolgozat elsősorban eseménytörténet, a kunok és szomszédaik politikai, diplomáciai kapcsolatait vizsgálja. A rendkívül szerteágazó és rengeteg adatot tartalmazó anyag rendezési elvének meghatározása nem volt könnyű feladat. Az látszott legmegfelelőbbnek, ha nem tisztán kronológiai sorrendbe rendezve

mutatom be a kunok történetét, hanem a különböző szomszédos hatalmakkal fenntartott kapcsolataik szempontjából csoportosítom és foglalom össze az eseményeket.

A dolgozat felépítése

A disszertáció *Kunok nevei és eredete* c. fejezete két nagyobb részből áll. A magyar nyelvhasználatban kunként ismert nép történetének egyik jellemző vonása, hogy a különböző, sőt időnként még az azonos nyelvű forrásokban is eltérő neveken bukkan fel: (1) *kipcak*; (2) *Cumanus* ~ *Comanus*; (3) *kun*; illetve (4) *polovec*, *pallidi*, *Valwen*, *χartēšk'*, amelyek az önelnevezésnek tekintett kuman és kun fordításai, tükörszavai; valamint (5) *kangli*. Ezért a fejezet első részében a különböző elnevezések etimológiájával foglalkozó hipotéziseket ismertettem. Ezután a kunok történetének egyik legvitatottabb kérdésével, azaz eredetükkel foglalkoztam.

A következő nagy fejezetben *A kunok és a Rusz* kapcsolatát tárgyaltam három egységre tagolva. Az első a kunok megjelenésétől (1054/1055) a kijeви nagyfejedelem Msztyiszlav Vlagyimirovicznak haláláig (1132) terjedő időszakot öleli fel, ami a kunok európai „honfoglalásának” és „kalandozásának” tekinthető, a korszak végét pedig a 12. század elején a rusz fejedelmektől elszenvedett sorozatos vereségek jelentik, amelyeknek következtében egy időre megszűntek a kun támadások nemcsak a Rusz, de a Bizánci Birodalom irányába is. A második periódus az 1130-as évektől az 1160-as évekig terjedő évtizedeket foglalja magába. Ekkor ugyanis megváltozott a két hatalom közötti kapcsolatok jellege, a források alapján néhány

évtizedig a kunok egyáltalán nem vezettek önálló hadjáratot a fejedelemségek ellen, viszont állandó résztvevői voltak az egymással harcoló rusz fejedelmek összecsapásainak. A harmadik, az 1160-as évektől a mongol hódításig terjedő korszakban ismét kiújultak a kunok Rusz elleni támadásai. Ennek a periódusnak a leglényegesebb jellemvonása, hogy a kun társadalomban elkezdődött a központosított hatalmi szervezet létrehozása. Ezt a folyamatot azonban előbb az 1220-as évek során a mongoloktól elszenvedett vereségek gátolták, majd pedig a mongoloknak az 1236-ban elkezdődött nagy nyugati hadjárata véget vetett a kunok steppei hatalmának.

A délorosz steppe elfoglalása után a kunok hamarosan feltűntek az Al-Duna vidékén is. Az épp egy válságos periódusban levő Bizánci Birodalom is hamarosan szembesült az újonnan megjelent török nyelvű nomád néppel. Ezt *A kunok és a Balkán-félsziget a 11. század második felétől 1241-ig* c. fejezetet, amelyben a Balkán-félsziget és a kunok kapcsolatát vizsgáltam az 1070-es évektől a tatárjárásig (1241), két nagy részre bontottam. Az első nagyobb egységben a kunok és a Bizánci Birodalom közötti kapcsolatokat tárgyaltam a Komnénosz-dinasztia uralmának (1185) végéig. Előbb azt vizsgáltam, hogy a kunok milyen körülmények között jelentek meg a 11. század utolsó harmadában a Balkán-félszigeten, majd az 1080-as években a Bizánci Birodalom ellen vezetett portyáik után az 1091-es hadjáratukat ismertettem. A kunok számára kudarcral végződő 1094-es hadjáratot követően arra a kérdésre kerestem a választ, hogy I. Alexiosz Komnénosz (1081–

1118) bizánci császár uralkodása alatt harcoltak-e kunok a bizánci hadseregben. *A kunok és a Bizánci Birodalom a 12. században* című részben előbb arról az 1114-es kun hadjáratról van szó, amely az utolsó volt I. Alexiosz Komnénosz uralkodása idején, ezt követően az I. Manuél Komnénosz uralkodása (1143–1180) alatti bizánci–kun kapcsolatok bemutatására tértem ki.

A második részben a kunok 1185 és 1241 közötti Balkán-félszigeti jelentőségét foglaltam össze. Előbb a bolgárok és vlachok Bizánc-ellenes megmozdulásában, majd a II. Bolgár Cárság konszolidálásában betöltött szerepüket, végül pedig a Latin Császársággal való korabeli kapcsolatukat tárgyaltam.

A dolgozat utolsó nagy egységében három alfejezetben a kunok és a Magyar Királyság közötti kapcsolatokat elemeztem. Az elsöben előbb áttekintettem, hogy a magyarországi latin nyelvű elbeszélő forrásokban milyen elnevezéseken szerepelnek, majd az 1091-es Magyar Királyság elleni kun támadásokról és a Könyves Kálmán vezette magyar sereg kunoktól elszenvedett vereségéről (1099) írtam. A 12. században a Rusz fejedelmei az egymással folytatott hadakozásaikban egyaránt fordultak a magyar királyokhoz és a kunokhoz segítségért, így ezen harcok során is kapcsolatba került a két vizsgált hatalom. Ennek lehetőségeit vettem számba a második részben. A 13. században már nemcsak közvetett a kapcsolat a kunok és a Magyar Királyság között, azaz nemcsak a rusz belharcokkor találkoztak, hanem a magyar királyok terjeszkedő politikájának következtében elkezdődött a dinasztia által támogatott keresztény térítés a szomszédos pogány kunok között.

Következtetések

A dolgozat következtetéseit két szempont köré csoportosítottam: egyrészt mit tudhattunk meg a forrásokból magukról a kunokról, másrészt pedig, hogy milyen szerepük volt a Rusz, a Bizánci Birodalom és a Magyar Királyság történetében. Mivel a vizsgált időszakban a kunok történetét külső, azaz a szomszédos népek beszámolóira támaszkodva lehet rekonstruálni, így főként a hadjárataikon keresztül ismerhetjük meg történetüket, melynek következtében első látásra némiképp egyoldalú kép rajzolódik ki róluk.

A Dunától Nyugat-Szibériáig terjedő hatalmas területen három nagy csoport élt, Közép-Ázsia, a Kazak-steppe és az Ural–Volga vidékén a kipszakok és a kanglik, a Dontól az Al-Dunáig a kunok (polovecek). Tehát egy olyan nomád „konföderációt” feltételezhetünk, amely etnikailag és nyelviileg egyaránt sokszínű volt. A dolgozatban vizsgált legnyugatibb, kun tömb önmagában sem alkotott etnikailag homogén egységet, erre utalnak a kunokkal kapcsolatos mongol vagy iráni eredetű nevek.

A kunok társadalma bizonyosan differenciált volt, azonban pontos szerkezete nem ismert. Annak ellenére sem, hogy viszonylag sok társadalmi egység neve szerepel a különböző forrásokban, nem tudni, hogy ezek az elnevezések nemzetséget vagy törzset jelölnek-e. A forrásokban szereplő különféle méltóságnevek (княз, rex) sem segítenek, mert azok elsősorban szerzőik társadalmának felépítését tükrözik, noha természetesen utalnak némiképp a cím kun viselőjének vezéri szerepére. Talán a

személynévként értelmezhető *-oba* végződésű nevek (pl. Altunopa, Kitanopa) vonatkozhatnak nemzetségre, illetve az általuk vezetett nemzetségre, a csak tulajdonnevekben felbukkanó *-kan* pedig esetleg arra, hogy viselőik (Sarukan, Tugorkan) törzsszövetségek élén álltak. Azonban nem a későbbi, a kunok között a 14. században már biztosan adatolható egyeduralkodó értelemben használták, hiszen politikai szempontból nem léptek túl a törzsi, törzsszövetségi rendszeren.

Nem tudni, hogy a kunoknak hány nemzetségük vagy törzsük volt a mongol hódítás előtt, az óorosz évkönyvek egyrészt nem említenek számokat, csak neveket, amelyekről nem mindig lehet eldönteni, hogy kit vagy mit jelölnek. Másrészt pedig csak azokról a kunokról tudósítanak, akikkel a Rusz fejedelmei hadakoztak.

A kunok nem hoztak létre birodalmat. A hatalmi koncentrációhoz a nomádoknál általában belső és külső katalizátorra egyaránt szükség volt. Belső katalizátor esetén a társadalomban létrejön egy olyan katonai szervezet, amelyre építve egy erős központi mag szervez maga köré birodalmat. Ilyenre azonban nincs adatunk a kunoknál. Külső katalizátorként a szomszédos letelepült nagyhatalomtól származó jövedelmek megszerzése és a politikai struktúrák átvétele szolgál. Ha párhuzamként tekintünk a Belső-Ázsiában létrejött nomád birodalmakra, azok mindegyike a szomszédos Kínával szimbiózisban jött létre. A kunoknál azonban hiányzott ez a külső tényező, mivel a szomszédágukban nem volt olyan hatalom, amely abba az irányba kényszerítette volna őket,

hogy birodalommá szerveződjenek. A közvetlenül szomszédos Rusz, amellyel a kunok kapcsolata a legintenzívebb volt, politikai tekintetben rendkívül megosztott, a nomádok szemszögéből bizonyos értelemben saját politikai rendszerükhöz hasonlíthatott. A Bizánci Birodalom és a Magyar Királyság messze voltak, nem szolgálhattak ilyen téren mintával, és nem gyakorolhattak nyomást rájuk. Csak a 12. században a Kaukázus előterében felemelkedő Grúz Királyság maradt lehetséges mintaadó, és talán nem véletlen, hogy éppen a rövid ideig a kaukázusi ország területén élő és azzal szoros kapcsolatokat fenntartó Otroknak az utódai igyekeztek a hatalmukat központosítani. A feltehetően Otrok fiával, Koncsakkal elkezdődött folyamat azonban a mongolok kelet-európai megjelenésével véget ért.

A kunok és a szomszédos hatalmak közti kapcsolatok elemzésekor fontos hangsúlyozni, hogy a portyázásaik, hadjárataik ellenére nem jelentettek területi fenyegetést a szomszédos országokra, amikor mégis, akkor egy másik nomád nép, a mongolok támadása állt a háttérben. Ha a szomszédai erők voltak, vagy vezetőik (mint a rusz fejedelmek) képesek voltak összefogni, és megszervezni a kunok elleni hadjáratot, a nomádok általában vereséget szenvedtek.

A kunok nagyszerű harcosok és félelmetes ellenfelek voltak. Harci képességeiket nemcsak jól ismerték a szomszédaiak, de igénybe is vették vagy szövetségesként, vagy zsoldosként, esetleg ún. gulámként, mamelukként (Grúz Királyság, Egyiptom) töltötték be fontos szerepet.

A letelepült és nomád civilizációk közötti ellenségeskedés háttérében az állt, hogyan tudnak a nomádok hozzájutni a mezőgazdasági és kézműves termékekhez. Ugyan a nomád gazdaság alapvetően önellátó volt, de bizonyos termékeket és élelmiszereket (gabona, luxuscikkek) nem tudott előállítani vagy nem elegendő mennyiségben. Ezekhez más úton igyekezett hozzájutni. A nomádok számára a portya, a kereskedelem és a zsoldos katonáskodás három módját jelenti ugyanakkor: a vágyott és szükséges javak megszerzésének. Az ehhez vezető stratégia megválasztása nem mindig a nomádokon múlt. Ha biztosított volt a kereskedelem, akkor nem feltétlen volt szükség a portyákra. Emellett pedig mikor a szomszédai a kunokhoz fordultak támogatásért ellenfeikkel szemben, maguk tették lehetővé a portyát vagy fizettek zsoldot, ami nagyrészt a zsákmányból való részesedést jelentette.

Ezt igazolhatja az a megfigyelés, hogy a kunok a délorosz steppei berendezkedésük során, vagyis a 11. század legvégén olyan helyeket támadtak a Rusz területén, amelyek kereskedelmi szempontból voltak fontosak, de miután sikerült elérniük, hogy részesedjenek a haszonból valamilyen formában, alig van adat arra, hogy a területükön áthaladó kereskedelmet akadályozták volna. Sőt, arról olvashatunk az óorosz évkönyvekben, hogy a kunoktól érkező kereskedők az áruk mellett információt is szállítottak, például ők értesítették a kijevi nagyfejedelmet, hogy a nomádok a Rusz ellen készülődnek, vagy velük üzentek a kunok. Tulajdonképpen nincs nyoma annak, hogy a kunok területén áthaladó kereskedelem rendszeres vagy komoly törést szenvedett volna. Ez érthető, hiszen a

kunoknak is érdekük volt a biztonságos kereskedelem, amiben a besenyőkhöz hasonlóan maguk is részt vehettek.

Tehát ha végigtekintjük a kunoknak a szomszédjaikkal, előbb a Russzal, majd a Balkán-félszigeti hatalmakkal és végül a Magyar Királysággal való kapcsolatát, nyilvánvalóvá válik, hogy azokat nem kizárólag a hadakozás jellemezte.

A Russzal kapcsolatosan nem állja meg a helyét az a 19. századi szakirodalomban, de később is olvasható feltételezés, hogy a kunok támadásai miatt a Rusz nemcsak értékes földművelésre alkalmas területeket veszített el, de a szláv lakosság is kénytelen volt északabbra költözni. Valójában a rusz fejedelmek egymás közti harcai sokkal nagyobb kárt okoztak a lakosságnak, mint a kunok portyázásai. Ezeket pedig sok esetben, így a 12. században rendszeresen maguk a fejedelmek tették lehetővé, mikor rokonaikkal szemben a hatalomért folytatott harcokban a kunokat hívták segítségül. A kunok célja ilyenkor sem a Rusz védelmének aláásása volt egy esetleges későbbi hódítás előzményeként, hanem így lehetőség adódott a portyákra és fosztogatásra. Amikor a Rusz élén olyan fejedelem állt, mint Vlagyimir Monomah (1113–1125), aki korlátozta a belharcokba való beavatkozásukat, valamint hadjáratokat vezetett a steppére, a kunok bizonyultak a gyengébb félnek. Ha más nézőpontból szemléljük a viszonyukat, akár a kunok is lehettek volna az erős Rusz létrejöttének katalizátorai, ez a lehetőség azonban Vlagyimir Monomah tehetséges fiának, Msztyiszlav Vlagyimirovicnak 1132-es halála után megszűnt. Ettől kezdve a rusz fejedelmek egymás közti harcaik miatt szinte állandó

jelleggel a kunokra támaszkodtak. Ritka volt az olyan békés, stabil időszak a Ruszban, amikor volt esély arra, hogy közösen a kunok ellen vonuljanak. Ennek kapcsán kell megjegyezni, hogy ebben az időben még a Rusz seregek sem területszerzési szándékkal jelentek meg a steppén, hanem legtöbbször ugyanaz volt a céljuk, mint a nomádoknak: a zsákmányszerzés.

A kunok elleni rendszeres hadjáratok helyett a Rusz megpróbálta beilleszteni őket a saját rendszerébe szövetségekkel, házasságokkal. Ez utóbbiaknak köszönhetően a 11. század végétől már rokoni szálak is összekötötték a két hatalmat. A kunoknak a rusz fejedelmek mellett a grúz uralkodóházzal, keleten pedig a horezmi sahokkal is voltak dinasztikus kapcsolataik, így nemcsak külső szemlélői, hanem fontos, megkerülhetetlen szereplői is voltak a térség történetének.

Visszatérve még a Russzal való kapcsolataikra, meg kell említeni, hogy a kunok hatással voltak az orosz folklórra is. Az évkönyvekben nemcsak kun eredetű epikus elemek maradtak fenn, de magukban a bilinákban vagy az ukrán népmesékben is ott vannak a kunok nyomai.

Ezzel szemben a kunok Balkán-félszigeti szerepe nem ilyen sokoldalú, ott elsősorban katonai jelentőségüket kell kiemelni. Előbb mint portyázók jelentek meg a Dunától délre, majd az 1091-es lebungioni csatában játszott szerepük miatt tulajdonképpen a Bizánci Birodalom megmentői lettek. A 11. század legvégén már mint a bizánci seregben harcoló zsoldosok jelennek meg a forrásokban. Az 1140-es évektől kezdve, amikor már nagy valószínűséggel

berendezkedtek az Al-Dunától északra levő területeken, több támadást is intéztek a Bizánci Birodalom ellen. Majd a 12. század utolsó évtizedeiben lényegében az ő támogatásukkal éledt újjá a Balkán-félszigeten a Bolgár Cárság. Azonban nemcsak a bolgárok, hanem a félszigeten rövid ideig regnáló Latin Császárság, valamint az 1204-ben felbomló Bizánci Birodalom utódállamai is igénybe vették katonai segítségüket.

A Magyar Királysággal a 13. századig kevés kapcsolatuk volt. Az 1091-ben a lebnioni csatából hazatérő kunok két sikertelen támadása után egészen a 13. század elejéig nincs tudomásunk kun támadásról a Magyar Királyság területe ellen. Kunok és magyarok ugyan többször találkozhattak, mivel mindkettő rendszeres résztvevője volt a Ruszban zajló hatalmi harcoknak, ilyenkor szinte kivétel nélkül az ellentétes oldalon álltak. Azonban a két hatalom közötti kapcsolatok egyedülálló eleme, hogy a kunok szomszédai közül csak a Magyar Királyság támogatót olyan térítő missziókat, melynek következtében a kunok területén püspökség jött létre.

A forrásokból az is kiderült, hogy a kunok nagy hadjáratokat egyszerre csak egy irányba vezettek. Amíg a délorosz steppét uralmuk alá nem hajtották, nem voltak sem portyák, sem hadjáratok nyugati és déli irányba. Miután viszont berendezkedtek, előbb a Bizánci Birodalom, majd a Magyar Királyság területén is megjelentek. Amikor a 12. század elején a Rusz fejedelmei sikeresen támadták a kunok steppei területeit, a kun hadjáratok minden irányba abbamaradtak. A Rusz fenyegetés megszűnésével azonban kiújultak a Bizánci Birodalom elleni portyák és hadjáratok.

A kunok és a szomszéd hatalmak közötti viszony jellege akkor változott meg, mikor a mongolok nyomásának engedve egyes csoportjaik beköltöztek a Rusz és a Magyar Királyság területére, illetve a Balkán-félszigetre. Nagyobb részük azonban helyben maradva az Arany Horda nomád népességének többségét alkotva asszimilálta a nyugatra költöző mongol vezető réteget.

A dolgozat terjedelmi korlátai miatt nem lehetett kitérni a kun–kangli–kipcsak törzsszövetség kazak-steppei történetére, ahogy kimaradt annak vizsgálata is, hogy milyen szerepet töltek be a Grúz Királyságban a mongol hódításáig annak történetében, valamint további érdekes kutatási irány katonarabszolgaként a mameluk Egyiptomba kerülő kipcsakok jelentőségének bemutatása. Ezekkel a későbbiekben szeretném kiegészíteni az eddig megírt anyagot.

A témában megjelent tanulmányok

A Német Lovagrend és a kunok közötti fegyveres hódítás és térítés.

In: *Fegyveres nomádok, nomád fegyverek*. Szerk. Balogh L.–Keller L. Magyar Őstörténeti Könyvtár 21. Budapest: Balassi, 2004, 139–150.

Borc, a kunok negyedik fejedelme. *Acta Universitatis Szegediensis.*

Acta Historica 121 (2005) 55–66.

A kunok és Kelet-, Délkelet-Európa a 11–12. században.

Világtörténet. 2005. tavasz–nyár, 40–49.

Экспансия западного христианства: миссия доминиканцев среди

половцев (куманов). *Бюллетень (Newsletter). 12 Hungaro – Russica II. История и культура Евразийской степи. 2-й Сборник статей. Российских и венгерских востоковедов.* Москва: ИВ РАН, 2005, 52–73.

Borc, a Cuman chief in the 13th century. *Acta Orientalia Academiae*

Scientiarum Hungaricae Vol. 58, No. 3. 2005. 255–266.

Dynastic Relations between Cumans and Neighbouring States. In:

Proceedings of the Ninth Conference of the European Society for Central Asian Studies. Edited by Tomasz Gacek and Jadwiga Pstrusińska. Newcastle upon Tyne, 2009, 200–210.

A kunok és az 1091-es lebungioni csata. In: „*Kun-Kép*”. *A*

magyarországi kunok hagyatéka. Tanulmányok Horváth Ferenc 60. születésnapja tiszteletére. Szerk.: Rosta Sz. Kiskunfélegyháza: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete, Kiskun Múzeuma, 2009, 273–287.

- A kunok és a kereszténység. In: *Térítés – megtérés. A világvallások terjedése Kelet-Európa népei között*. Szerk. Balogh L. – Kovács Sz. Magyar Őstörténeti Könyvtár 25. Budapest: Balassi Kiadó, 2009, 109–128.
- A kunok 1094-es hadjárata a Bizánci Birodalom területén. In: *Középkortörténeti tanulmányok 6. A VI. Medievisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2009. június 4–5.) előadásai*. Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 2010, 135–146.
- A kunok és a keleti kereszténység. In: *RODOSZ Konferenciakötet 2009*. Kolozsvár: Romániai Magyar Doktorandusok és Fialat Kutatók Szövetsége – Clear Vision Könyvkiadó, 2009, 233–245.
- A kunok házassági kapcsolatai a szomszédos uralkodóházakkal. *Acta Universitatis Szegediensis Acta Historica* 128 (2011) 84–100.
- Ekinči ibn Qočqar, a qūnok és a polovecek. In: *„Fons, skepsis, lex”*. *Ünnepi tanulmányok a 70 esztendő Makk Ferenc tiszteletére*. Szerk.: Almási T. – Révész É. – Szabados Gy. Szeged: SZTE Történeti Segédtudományok Tanszék – Szegedi Középkorász Műhely, 2010, 235–245.
- „A kelet és észak közötti etrivi pusztából jöttek elő.” A kunok megjelenése Európában a *Poveszty vremennih let* tükrében. *Keletkutatás* 2011. tavasz, 85–95.
- Origin of the Cumans in the Russian Primary Chronicle. *Chronica. Annual of the Institute of History University of Szeged*. 11 (2011) 125–134.

A témával kapcsolatos konferencia-előadások

- A Német Lovagrend és a kunok közötti fegyveres térítés* – III. Szegedi Steppetörténeti Konferencia. Fegyveres nomádok, nomádok fegyverben (2002. szeptember 9–10. Szeged).
- Borc, a Cuman chief in the 13th century* – MeN I. Medieval Nomads. First International Conference on the Medieval History of the Eurasian Steppe (11–16 May 2004, Szeged).
- A nomádok dinasztikus kapcsolatai* – IV. Medievisztikai PhD-konferencia (2005. június 9–10. Szeged).
- Dynastic Relations between the Cumans and Neighbouring States* – The 9th Conference on Central Asia: The Local, the Regional and the Global (The European Society for Central Asian Studies – ESCAS, 12–14 September 2005, Krakow).
- Az 1091-es leburnioni csata és háttere* – Kun – Kép. Régészeti konferencia. (2008. május 22–23. Kiskunfélegyháza).
- The Cuman Campaigns in 1091* – MeN III. Third International Conference on the Medieval History of the Eurasian Steppe (20–21 May 2009, Miskolc).
- A kunok 1094-es hadjárata a Bizánci Birodalom területén* – VI. Medievisztikai PhD-konferencia (2009. június 4–5. Szeged).
- A kunok és a keleti kereszténység* – X. RODOSZ Konferencia (2009. november 13–15. Kolozsvár).
- A kunok megjelenése Európában az óorosz források tükrében* – Ünnepi felolvasó ülés Ivanics Mária tiszteletére (2010. szeptember 24. Szeged).

- The origin of the Cumans in the Russian Primary Chronicle* – MeN
IV. Fourth International Conference on the Medieval History
of the Eurasian Steppe. (January 25–30, 2011, Cairo).
- „...nagy hadjárat volt a polovecek felől...” *A kunok és a Rusz 1054
és 1125 között* – VII. Medievisztikai PhD-konferencia (2011.
június 1–3. Szeged).
- A kunok a Képes Krónikában.* – VII. Hungarológiai Kongresszus.
(2011. augusztus 22–27. Kolozsvár).
- A kunok és mongolok a „nagy nyugati hadjárat” előtt. A Kalka menti
csata (1223).* – Tatárjárás. Konferencia Pálóczi Horváth
András 70. születésnapja tiszteletére (2011. szeptember 21–
23. Kiskunfélegyháza).
- Gregorios Pakurianos és a kunok* – Olajos Terézia professzor
asszony tiszteletére rendezett felolvasó ülés (2011. október
12. Szeged).
- Harcoltak-e kunok a Komnénosok seregében?* – A Kárpát-medence,
a magyarság és Bizánc. Bizantinológiai Konferencia (2012.
május 21–22. Szeged).
- Kunok Nikétasz Khoniatész Históriajában* – Globalizáció,
modernizáció, tradíció. Wittman Tibor (1923–1972)
emlékezete és öröksége. Nemzetközi tudományos konferencia
(2012. szeptember 24–26. Szeged).
- A peremisli csata* – Ábrándjaink kora. X. Nemzetközi Vámbéry
Konferencia (2012. október 5–6. Dunaszerdahely).